

NEMÂ

ması tabiidir. Altını temsilen ödemelerde altın yerine kullanılan banknotun tedavülde bulunduğu dönemlerde yaşayan fakihler bu paraları karşılığı hemen ödenebilen borç senedi olarak değerlendirmiştir. Kâğıt para giderek altına bağlı olmaktan çıkarılıp müstakim mübadele aracı haline geldiği ve fikhî açıdan para olarak kabul edilen altın ve gümüşün mübadele aracı, bedel, stok vb. fonksiyonlarını yerine getirdiği için günümüz İslâm âlimleri, madenî ve kâğıt paraların da altın ve gümüş gibi zekâta tâbi olduğu hususunda ittifak etmiştir (ayrıca bk. **PARA; ZEKÂT**).

İbn Hazm ve Şevkânî gibi fakihler zekâtı Hz. Peygamber'in isimlerini saydığı mallara hasrederken (Buhârî, "Zekât", 34-39; *el-Muḥallâ*, V, 209) bu sekiz sınıf malın (altın, gümüş, buğday, arpa, hurma, deve, sığır, koyun) nemâ özelliği taşıma noktasında birleştiğini dikkate alan fukaha çoğunluğu, zekât mevzuu sayılacak malların anılanlarla sınırlı tutulmaması gerektiği hususunda fikir birliğine varmıştır. Öte yandan temel ihtiyaçlar için gerekli olan mallar Hanefîler tarafından "havâic-i asliyye" terimi çerçevesinde özel biçimde ele alınarak, fakihlerin çoğunluğunca ise daha çok nemâ vasfı taşımasıyla irtibatlandırılarak zekâta tâbi tutulmayan mallar arasında mütalaa edilmiştir. Buna göre binek hayvanları, özel otomobiller, oturlan evler ve ev eşyaları, sanatkâr aletleri vb. zekâta tâbi olmadığı gibi bu vasfını geçici veya devamlı kaybeden mallar da zekâttan muaf olur. Yine çalınan, gasbedilen, kaybolup ulaşılamayan mallarla ödemesinden ümit kesilen alacaklar nâmî olsa da ele geçmedikçe zekâta konu olmaz (Kâsânî'nin İmam Mâlik'in zekâtın farz olması için nemâyı şart koşmadığı yönündeki ifadesinin eleştirisi için bk. M. Abdülgaffâr eş-Şerîf, XV/41 [1421/2000], s. 203-204; ayrıca bk. **HAVÂİC-I ASLİYYE**).

Zekâtın kelime mânasıyla (artma, çoğalma, bereket) zekâta tâbi mallarda aranan nemâ vasfı arasında sıkı bir bağ bulunduğu dikkat çeken Kâsânî bir yandan zekâtın yatırma teşvik özelliğiyle servetin artmasını sağladığını, öte yandan yukarıda açıklanan yollarla nemâlanan mallardan zekât verilerek fakirlerin ihtiyaçlarının giderildiğini, böylece fakir ve zengin arasında maddî ve mânevî bakımdan yakınlığın oluştuğunu belirtir. Malî bir ibadet olması yönüyle zekâta asıl amacın Allah'a kulluk edip O'na yakınlık sağlanması olmakla birlikte beşerî ilişkiler açısından bu ibadetle dince zengin sayılan kişilerin mallarından fakirlere gelir aktarım onla-

rın ihtiyaçlarının giderilmesi hedeflendiğinden aynı fakih bu amacın gerçekleşmesi için artma niteliği taşımayan mallardan zekât alınmadığını, bu ölçünün esas kabul edilmemesi halinde zekâtın zenginleri fakirleştirme gibi bir sonuç ortaya çıkarabileceğini hatırlatır (*Bedâ'î*, II, 11; klasik fakihlerin nemâ anlayışına bazı çağdaş araştırmacılar tarafından yöneltilen eleştirisi ve bunun tenkidi için bk. Mahmûd Ebû's-Suûd, s. 67-71; M. Abdülgaffâr eş-Şerîf, XV/41 [1421/2000], s. 207-209; ayrıca bk. **ZEKÂT**).

BİBLİYOGRAFYA :

Lisânü'l-ʿArab, "nmv" md.; Buhârî, "Zekât", 21, 32-39, 42, 44, 55; *Müsned*, I, 183, 184; Yahyâ b. Âdem, *Kitâbü'l-Harâc* (nşr. Ahmed M. Şâkir), Kahire 1384/1964, s. 121-127; Ebû Ubeyd Kâsım b. Sellâm, *Kitâbü'l-Emvâl* (nşr. M. Halil Herrâs), Kahire 1969, s. 467, 577, 581; Cessâs, *Ahkâmü'l-ʿKurʿân*, I, 235, 453; İbn Hazm, *el-Muḥallâ*, V, 209; Serahsî, *el-Mebsûṭ*, Beyrut 1978, II, 11; Kâsânî, *Bedâ'î*, II, 11; İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, I, 72, 273; Şevkânî, *Neylû'l-evtâr*, Kahire, ts., IV, 144, 145-150; Yûsuf el-Kardâvî, *Fıkhü'z-zekât*, Beyrut 1393/1973, I, 139-149; Bilmen, *Kamus*², IV, 76; Mahmûd Ebû's-Suûd, *Fıkhü'z-zekât el-muʿâşıra*, Küveyt 1992, s. 67-71; Mehmet Erkal, *Zekat: Bilgi ve Uygulama*, İstanbul 2004, s. 75-77; M. Abdülgaffâr eş-Şerîf, "en-Nemâ ve eşerühü fi'z-zekât", *Mecelletü'ş-şerîʿa ve'd-dirâsâtü'l-İslâmiyye*, XV/41, Küveyt 1421/2000, s. 181-245; "İnmâ", *Mu.F.*, VII, 63-70; "Nemâ", *a.e.*, XLI, 369-372.  MEHMET ERKAL

NEMERİ

(النمرى)

Ebû'l-Fazl (Ebû'l-Kâsım) Mansûr b. Seleme b. ez-Zibrikân (ez-Zibrikân b. Seleme) b. Şerik en-Nemerî (ö. 190/805 [?])

Arap şairi.

130 (747) yılı civarında Fırat'ın el-Cezîre bölgesindeki Re'sûl'ayn'da doğdu. Mansûr en-Nemerî olarak da tanınan şair Rebîa b. Nizâr'ın kolu Nemir b. Kâsîr kabilesine mensuptur. Çocukluğunu ve gençlik yıllarının önemli bir kısmını burada geçirdi. Muallaka şairlerinden Amr b. Külsûm'un soyundan gelen, dönemin meşhur şair ve kâtiplerinden Külsûm b. Amr el-Attâbî ile de burada tanıştı. Şiirde onun öğrencisi, şiirlerinin râvisi ve yakın dostu oldu. Attâbî, Vezir Fazl b. Yahyâ el-Bermekî vasıtasıyla Nemerî'nin el-Cezîre'den Bağdat'a getirtilip Hârûnürreşid'e takdim edilmesini sağladı. Bu sayede Nemerî, sunduğu methiyelerle Hârûnürreşid'in teveccühünü kazanıp saray şairleri arasında yer aldı. Onun halife ile tanışması hakkında başka rivayetler de vardır (*Şiʿru Mansûr en-Ne-*

merî, s. 100, 113-114; Ebû'l-Ferec el-İsfahânî, XIII, 97-108). Nemerî kasidelerinde hilâfetin Abbâsiler'in hakkı olduğunu söyledi ve Abbas b. Abdülmuttalib'in annesi Nüteyle'nin (Nüseyle) Nemir b. Kâsîr kabilesine mensup bulunduğunu ifade ederek akrabalık bağlarını dile getirdi, böylece halifenin dikkatini çekmeyi başardı. Ancak servet, itibar ve şöretini borçlu olduğu hocası Attâbî ile Nemerî arasında zamanla rekabet baş gösterdi. İki şair birbirini hicvettiyse de bir süre sonra vezir ve kumandan Tâhir b. Hüseyin'in araya girmesiyle barıştı. Nemerî'nin sarayda ve devlet ricâlinin evlerinde düzenlenen edebiyat meclislerinde tanıştığı diğer şairler arasında Mervân b. Ebû Hafsa, Selm el-Hâsîr, Müslim b. Velîd, Hureymî ve Mansûr b. Bâce (Bücre) sayılabilir.

Nemerî başta Abbâsî tahtının vârisi Me'mûn olmak üzere Bermekîler, özellikle de Fazl b. Yahyâ ile kardeşi Ca'fer, ayrıca Tâhir b. Hüseyin, Bermekîler'in düşmanı olup onlardan sonra Hârûnürreşid'in veziri olan Fazl b. Rebî' ve Azerbaycan Valisi Yezîd b. Mezyed gibi devlet adamlarına methiye ve mersiyeler yazdı. Bu arada Şii temayüllerinin farkedilmesiyle hapse atıldıysa da Fazl b. Rebî'in aracılığı ile hapisten kurtuldu. Henüz vâliht olan Me'mûn'un malikânesinde düzenlenen edebiyat meclislerinde birçok şairle tanıştı. Daha sonra -bir rivayete göre rakibi ve hasmı haline gelen Attâbî tarafından- Abbâsî aleyhtar, Hz. Ali ve Ehl-i beyt taraftarı şiirleri ortaya çıkarılınca Hârûnürreşid'in emriyle ölümüne mahkûm edildi. Ölüm fermanının gereğini yapmakla görevlendirilen Zeydî Ebû İsmâ, Nemerî'nin bulunduğu Rakka'ya veya Re'sûl'ayn'a gittiğinde onu ölmüş buldu.

Nemerî önceleri Hâricî iken İmâmiyye âlimi Hişâm b. Hakem'in etkisiyle Şiîliğe meyletmiştir. Özellikle Hârûnürreşid'e yazdığı methiyelerde takıyye gereği onu övmüş ve Hz. Ali ile Ehl-i beyt'e hücum etmiştir. Ancak Câhiz, birçok övgüsünde (krş. *Şiʿru Mansûr en-Nemerî*, s. 98, 112, 138) Reşid yerine Hârûn adını özellikle tercih ettiğini, bununla, "Yâ Ali! Bana nisbetle sen Mûsâ'ya nisbetle Hârûn gibisin" meâlindeki hadise (Buhârî, "Fezâ'ilü aşâbî'n-nebî", 9; Tirmizî, "Menâkıb", 20) telmihle Hz. Ali'yi kastettiğini ifade etmiştir (Şerîf el-Murtazâ, II, 276).

İnsanların zaaf ve arzularını iyi keşfeden Nemerî, övdüklerinin psikolojisine uygun düşen methiyeleriyle muhdes şairlerin ileri gelenlerinden sayılmıştır. Hârûnürreşid için yazdığı şiirlerde, kendisi gibi takıyye yapan ve şiirlerini ayıklamaya

tâbi tutan Mervân b. Ebû Hafsa'nın yolunu izlemiştir. Şiiri duygu ürünü olduğu kadar akıl ve mantık ürünü gören Nemerî (Merzûbânî, *el-Müveşşah*, s. 398) şiirde hem üslûba hem fikrî yapıya aynı derecede itina eden, lafız ve mâna sanatlarına özen gösteren, bedî' ekolünün öncüsü Külsûm b. Amr el-Attâbî'nin ve Müslim b. Velîd gibi şairlerin takipçisi olmuştur (Câhiz, I, 51). Mervân b. Ebû Hafsa, Ali b. Cehm, İbrâhîm el-Mevsilî, Müberred, İbnü'l-Mu'tez ve Ebû Hilâl el-Askerî gibi şair ve ediplerin takdirini kazanan Nemerî, Ebû Temmâm ve Mütenebbî'yi de belli ölçüde etkilemiştir.

Nemerî'nin yaklaşık 4000 beyit olduğu kaydedilen divanı ile (İbnü'n-Nedîm, s. 186) İbn Ebû Tâhir'in *İhtiyârü Şîri Mansûr en-Nemerî* adlı eseri zamanımıza ulaşmamıştır. Tayyib el-Aşşâş kaynaklardan derleyerek meydana getirdiği divanını *Şîru Mansûr en-Nemerî* adıyla neşretmiştir (Dimaşk 1401/1981). Nâşir ayrıca Cevâd Ali'nin Nemerî'nin şiirlerini topladığını, ancak yayımlamadığını kaydetmektedir (*Şîru Mansûr en-Nemerî*, s. 26-27). Divanda 386 beyit hacminde elli yedi parça yer almakta olup bunlardan otuz bir beyit başka şairlere aittir. Muhammed Eşkar esere dokuz beyit ilâve ettiğini belirtir. Divanda kıta ve beyitler halinde çok sayıda parçanın yer alması Nemerî'nin daha başka şiirlerinin bulunduğunu, uzun kasidelerinden yalnız kıta ve beyitlerin kaldığını göstermektedir. Nitekim Me'mûn için yazdığı "Mîmiyye"nin yalnız üç beyti ele geçmiş (İbnü'l-Mu'tez, s. 247), Hârûnürreşid ve Fazl b. Yahyâ için kaleme aldığı iki kaside de kaybolmuştur (Ebû'l-Ferrec el-İsfahânî, XIII, 103, 107). Şiirlerinin çoğu methiye olup bunlar yirmi parça halinde 200 beyitten meydana gelir. Methiyelerin on dördü Hârûnürreşid, altısı vezir, vali ve kumandanlar için yazılmıştır. Hârûnürreşid için kaleme aldığı övgülerinde onun erdemlerini dile getirmiş, siyasi övgülerinde ise hilâfetin Abbâsîler'in hakkı olduğunu âyet ve hadislerden delillerle ispata çalışmış, Hz. Ali'yi ve Ehl-i beyt'i yermiştir (*Şîru Mansûr en-Nemerî*, s. 86-87, 103). Şîa'yı savunduğu şiirlerinde ise hilâfetin Hz. Ali ve evlâdının hakkı olduğunu yine âyet ve hadislerden getirdiği delillerle ispata yönelmiş (a.g.e., s. 143-144), Hz. Hüseyin için göz yaşı dökmüş, onu yarımsız bırakanların sorumlu olduğunu açıklamıştır (a.g.e., s. 122, 126-128). Hz. Ebû Bekir ile Ömer'in ve onların ardından gelenlerin Hz. Ali ve evlâdının hilâfet haklarını gasbettiğini, Abbâsîler'den silâhli is-

yan ve savaşıla bu hakkı geri almanın zuretinin dile getirmiş, hatta Hz. Ali'nin nebi olduğunu ileri sürmüştür (a.g.e., s. 149). Derleme divanında yer alan siyasi içerikli şiirlerinin ikisi Abbâsî, yedisi Şîa taraftarıdır; beşi ise her iki tarafa da yorumlanmaya uygundur.

Çirkinliği yüzünden kadınlardan ilgi görmeyen Nemerî'nin gazelleri sadece kasidelerinin girişinde yer alır. Yaşlılığından dolayı kadınların kendisine uzak durduğunu söyleyen şair gazellerinde gençlik günlerinin özlemini dile getirmiştir (a.g.e., s. 84-85). Onun, "Ölüm ile ayrılık birdir ya da aynı memeden emen ikizlerdir" dizesi (a.g.e., s. 139) mesel olmuştur. Gerek şiirlerinde gerekse günlük hayatında edep dışı sözlerden hoşlanmayan Nemerî döneminde yaygın olan müzekker gazeline iltifat etmemiştir. Aynı şekilde içki içmediği gibi şiirlerinde de bu tür tasvirler yer almaz. Hârûnürreşid'in atı ve kılıcı, özellikle Bağdat hakkındaki tasviri (a.g.e., s. 41, 140-141) güzel bulunmuştur. Yazları Rakka'da oturan Hârûnürreşid'in eşi Zübeyde Bağdat'ı özlemiş ve saray şairlerine halifenin de Bağdat'ı özlemesini sağlayacak kasideler yazmalarını emretmiştir. Nemerî'nin kaleme aldığı "Nûniyye" (a.g.e., s. 140-141) halifenin hemen Bağdat'a gitmesini sağlamış, şaire de yüklü bir ödül kazandırmıştır (İbnü'l-Mu'tez, s. 246). Nemerî'nin, aralarında kabile bağı bulunan ve yardımlarını gördüğü Azerbaycan Valisi Yezid b. Mezzyd ile Bermekîler'e yazdığı mersiye-leri vefa duygusundan, Hz. Hüseyin'e mersiyesi Şîi inancından kaynaklanıyordu. Ferdi hicivleri az olmasına karşılık Şîa'nın hasımlarına yönelttiği yergileri çoktur. Derleme divanında soyundan, kerem ve onurundan söz ettiği üç kasidesi yer almaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Buhârî, "Fezâ'ilü aşhâbi'n-nebi", 9; Tirmizî, "Menâkıb", 20; Mansûr en-Nemerî, *Şîru Mansûr en-Nemerî* (nşr. Tayyib el-Aşşâş), Dimaşk 1401/1981; Câhiz, *el-Beyân ve't-tebyîn*, I, 51; II, 333; İbn Kuteybe, *eş-Şîr ve's-su'arâ*, II, 859-862; İbn Ebû Tâhir, *Kitâbü Bağdâd* (nşr. İzzet el-Attâr - Zâhid el-Keveserî), Kahire 1368/1949, s. 69-70; İbnü'l-Mu'tez, *Tabakâtü's-su'arâ* (nşr. Abdüset-târ Ahmed Ferrâc), Kahire 1375/1956, s. 42, 241-247, 438; Taberî, *Tarih* (Ebû'l-Fazl), VIII, 240, 262-263, 362; İbn Abdürabbih, *el-İkâdü'l-ferid*, V, 335; Cehşiyârî, *el-Vüzerâ' ve'l-küttâb*, s. 233; Ebû Bekir es-Sülî, *Ahbârü's-su'arâ'i'l-muħdesin* (nşr. J. H. Dunne), Kahire 1934, s. 76-77; Ebû'l-Kâsim ez-Zeccâcî, *Mecâlisü'l-ulemâ'* (nşr. Abdüsselâm M. Hârûn), Kahire 1403/1983, s. 21, 32-33; Ebû'l-Ferrec el-İsfahânî, *el-Eğânî*, Beyrut 1414-15/1994, XIII, 97-108; Merzûbânî, *Ahbârü's-su'arâ'i's-Şî'a* (nşr. M. Hâdî el-Emînî), Necef 1388/1968, s. 79-82; a.m.f.f., *el-Müveşşah* (nşr. Ali M. el-Bi-

câvî), Kahire 1385/1965, s. 398; İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist* (Tecedüd), s. 186; Şerif el-Murta-zâ, *Emâli'l-Murtażâ* (nşr. M. Ebû'l-Fazl), Kahire 1373/1954, II, 274-278; Ebû İshak el-Husri, *Zeh-rü'l-âdâb* (nşr. Ali M. el-Bicâvî), Kahire 1389/1969, II, 623-625, 648, 650-651; İbn Hazm, *Cemheretü ensâbi'l-Arab* (nşr. E. Lévi-Provençal), Kahire 1948, s. 284-285; Hatîb, *Târîhu Bağdâd*, XIII, 65-69; Ebû Ubeyd el-Bekrî, *Simtû'l-le'âli fi şerhi Emâli'l-Kâli* (nşr. Abdülazîz el-Meymenî), Kahire 1354, s. 336; Sem'ânî, *el-Ensâb* (Bârûdî), V, 525-526; Yâkût, *Mu'cemü'l-üdeba'*, Beyrut 1413/1993, I, 388; Ahmed Ferid Rifâi, *'Asrû'l-Me'mûn*, Kahire 1928, II, 333-338; O. Rescher, *Abriss der Arabischen Litteraturgeschichte*, Stuttgart 1933, II, 47-49; Sezgin, *GAS*, II, 541-542; Ömer Ferruh, *Târîhu'l-edeb*, II, 139-141; A'yânü's-Şî'a, X, 138-141; Şevki Dayf, *Târîhu'l-edeb*, III, 314-317; Mustafa eş-Şek'a, *eş-Şîr ve's-su'arâ' fi'l-aşri'l-Abbâsî*, Beyrut 1986, s. 599-628; Muhammed Eşkar, *Şu'arâ'ü'l-Cezireti'l-Furâtiyye fi'l-aşri'l-Abbâsî*, Halep 1417/1996, s. 15-56; T. el-Achéche, "Mansûr al-Namari", *El*² (İng.), VI, 437-438.



SÜLEYMAN TULÜCÜ

NÉMETH, Gyula (Julius)

(1890-1976)

Macar Türkologu ve tarihçisi.

2 Kasım 1890'da Orta Macaristan'ın Büyük Kumanya denilen bölgesindeki Karczag kasabasında doğdu. Ailesi yoksul olduğu için ancak üstün başarısının sağladığı imkânlarla okuyabildi, kısa sürede Latince, Yunanca ve yaşayan belli başlı Avrupa dillerini öğrendi. Türkçe'yi henüz on dört yaşında iken öğrenmeye başladı; yaz tatillerinde İstanbul, Aydın ve İzmir'e giderek Türkçe, Türkler ve Türkiye hakkındaki bilgilerinin arttırdı. Daha sonra tuttuğu gezi notlarını bir gazetede yayımladı ("Kisáziában", *Budapesti Hirlap*, 28, nr. 189, 7 Ağustos 1908). 1909'da liseyi bitirip ardından yaz günlerinde Kırım'a gitti; Tatar aydınlarıyla tanıştı ve gördüklerini aynı gazetede yayımladı ("Tatár földön", *Budapesti Hirlap*, 289, nr. 187, 8 Ağustos 1909). Budapeşte Üniversitesi'ne girerek Alman ve Macar filolojilerinde okudu; asıl ilgi alanı ise Türkiyat'tı. Tanınmış filolog ve şarkiyatçılardan Zoltán Gombocz, Árminius Vámbéry, Ignaz Goldziher, János Horváth, Bernát Munkácsi, Ignác Kúnos ile yakınlık kurdu. Milletlerarası Orta ve Doğu Asya Kurumu Macar Komitesi'nin desteğiyle 1910 yazında Kafkaslar'a gidip Balkar ve Kumuk dillerini inceledi; derlediği malzemeyi dönüşünde bir dergide yayımladı ("Kumükisches und balkarisches Wörterverzeichnis", *KSz.*, 12 [1911] s. 91-153; "Proben der kumükischen Volksdichtung", a.g.e., I/12 [1911], s. 274-308; II/13 [1912],